

500 000 till nya jobb på ett halvår

Planerna för genomgripande förändringar i det ekonomiska systemet började dras upp 2006. I november 2005 hade Fidel Castro hållit ett stort tal om faran att revolutionen skulle korrumpas inifrån. ”Revolution är att förändra allt som behöver förändras”, uppmanade han.

Då hade Kuba haft en stark ekonomisk utveckling under 10 år, efter den djupa ekonomiska krisen på grund av Sovjetblockets sammanbrott. Ekonomin kom igång genom stora systemförändringar i början av 90-talet: storsatsning på utländsk turism för att dra in hårdvaluta, inbjudan till utländskt kapital att delta i samriskföretag inom nickel- och oljeindustrin, uppdelning av de stora sockerodlingarna till löntagarkooperativ för livsmedelsproduktion, satsning på stadsjordbruk, egenföretagande inom service och hantverk, fritt fram för dollarförsändelser från utlandet, osv.

Ekonomisk tillväxt, ökade skillnader

Bruttonationalprodukten återhämtade sig, men nya problem uppstod: ekonomisk ojämlikhet, låg produktivitet, vardagskorruption, svartbörshandel. Värst var kanske att de som arbetade hårdast och inom samhällets viktigaste områden fick svårt att klara sig på sin lön. Samtidigt fanns en liten, men ändå betydande grupp som kunde leva gott på de marknadsinslag som överlevnadsekonomin införde, på penningförsändelser från släkt i utlandet (eller från USAs anslag för regimskifte) eller på att stjäla och sälja svart. Detta undergrävde samhällsmoralen, politiken blev otydligt och många kubaner led av klyftan mellan hur det borde vara och hur det är.

Hösten 2007, med Raul Castro som regeringschef, genomfördes ett stort rådslag på alla arbetsplatser och i bostadskvarteren för att analysera problemen och diskutera lösningar. Det ledde till en rad reformer våren 2008 för att förbättra tillgången till elektronik och kapitalvaror, öka livsmedelsproduktionen, höja lönerna och pensionerna mm. Den ekonomiska utvecklingen var god, förhoppningarna stora på fortsatta förändringar.

Orkaner och internationell kris

Så kom hösten 2008 med flera dråpslag, 3 förödande orkaner efter varandra, en med de starkaste vindstyrkorna någonsin. De slog ut stora delar av jordbruket och en halv miljon bostäder. De materiella skadorna uppgick till mer än 10 miljarder US dollar, nästan 20 procent av bruttonationalprodukten.

Och sedan slog den internationella ekonomiska krisen hårt mot Kubas exportintäkter. Och USAs blockad fortsätter att kosta landet 5-6 procent av bruttonationalinkomsten. Regeringen fick fullt upp med krishantering och de strukturella reformer som många hoppats på dröjde. Jordbruket reformerades dock och över en miljon hektar

Bild Viktoria Hallberg

jord har delats ut med bruksrätt till kooperativ och 100 000 enskilda brukare.

Rådslag och debatt

Men diskussionen om förändringsbehov fortsatte. Dels hölls ett nytt rådslag hösten 2009, dels en allt öppnare debatt i tidningar, tidskrifter, radio och TV. En grundfråga, som socialismen i praktiken ännu inte löst, är den om samhälleligt ägande och arbetsplatsdemokrati, eller de arbetandes konkreta ägande av produktionsmedlen. Så frågan om kooperativ och andra samhälleliga ägarformer, som hittills bara förekommit inom jordbruket, blev ett allt hetare ämne. Det avspeglas i dagstidningen Granmas insändarsida där diskussionen bland annat gällt om kooperativ kan leda till kapitalism – Jugoslavien spökar. Andra stora frågor är balansen mellan jämlikhet och effektivitet, moraliska och materiella drivkrafter, subventioner och löneprinciper.

De förvärvsarbetande uppgår till ca 5,5 miljoner, varav ca 85 procent, ca 4,7 miljoner är statligt anställda centralt, på länsnivå och kommunalt. 591 000 arbetar i icke statlig sektor, de flesta av dem inom jordbruket, i kooperativ eller enskilt. Det finns 143 000 familjeföretag där flera familjemedlemmar kan arbeta, men utan andra anställda.

Planerna drog upp i januari

I januari i år gav regeringen alla ministerier (en blandning av offentlig sektor i vår mening och bolagskoncerner eftersom i stort sett alla företag är statliga) i uppdrag att tillsammans med facket gå igenom all verksamhet: hur många som behövs, var det behövs mindre och mer arbetskraft och vilken verksamhet som kan ”avknoppas” med bruksrätt till kooperativ eller privata småföretag. Detta skedde i samarbete med de fackliga organisationerna.

Län och kommuner uppmanades att dra igång

”Kommunala initiativ för lokal utveckling”, vilket för tanken till liknande initiativ i Venezuela. Den långt gångna centraliseringen har utarmat den lokala nivån när det gäller livsmedelsframställning, service, handel och transporter, så där kan finnas stora möjligheter att starta verksamhet.

Den fjärde april sade Raul Castro att regeringen och fackliga centralorganisationen kommit fram till att upp till en miljon statligt (innefattar landstings- och kommunalt) anställda inte behövs på sina arbetsplatser. Och att det samtidigt råder brist på arbetskraft inom jordbruk, byggnadsverksamhet, utbildning, polisväsende, industriproduktion. Andra företag och verksamheter inom stat, landsting och kommuner måste göra sig av med sina improduktiva lönekostnader.

Avknoppning och kooperativ

Redan under årets första månader inleddes avknoppning på prov. Hundratals friser- och skönhetsalonger med upp till tre stolar uppläts med bruksrätt till de anställda som fick betala hyra, skatt och sociala avgifter. Inom taxirörelsen skedde detsamma. Havannas länsförsamling beslöt sedan att överlåta små verkstäder och butiker som kooperativ. Havanna har också redan erbjudit ett 30-tal restauranger till arbetarkooperativ, och de har redan konstituerat sig och utsett ordförande. Det ska minska byråkrati och öka produktiviteten och främja lokal tillverkning och service.

Det förvånande med beskedet den 13 september var inte innehållet, utan omfattningen och snabbheten, 500 000 jobb på drygt ett halvår, istället för som tidigare sagts, omkring 200 000 per år. På alla arbetsplatser har diskussionerna börjat om vilka som behöver gå. Fackföreningarna ska se till att det går rätt och öppet till. Alla som inte uppnått pensionsåldern ska erbjudas minst ett annat statligt jobb där det råder arbetskraftsbrist (se ovan). Om de inte antar det eller att bilda kooperativ och ta över verksamheter som ska avknoppas, får de arbetslöshetsersättning med 70 procent av lönen i tre månader för att söka jobb eller starta eget. Verksamhet inom strategiska ekonomiska områden och infrastruktur kommer inte att läggas ut, och inte heller socialtjänst, hälsovård och utbildning.

Med utgångspunkt i att det finns stora eftersatta behov och efterfrågan både på varor och tjänster antas att egenföretagande kommer att expandera, när de nu tillåts anställa och ska kunna få bankkrediter. Kläder, möbler, skor mm tillverkas redan hantverksmässigt av enskilda, men kan nu utvecklas till företag som kooperativ eller med anställda. Familjerestauranger och rumsuthyrning kan också expandera.

De kommer att krävas på bättre bokföring och deklarationer för skatt på vinst och 25 procent av lön till socialförsäkring. Genom detta ska också olagliga anställningsförhållanden och förtjänster komma fram i ljuset och ge staten inkomster. Dessa förändringar har diskuterats länge och mycket tyder på att det råder stor samstämmighet i ledning och bland folk om att det behövs fler samhällsliga ägarformer, mer arbetsplatsdemokrati, rationella löner, mer utrymme för privata initiativ – allt inom ramen för ett socialistiskt system.

Eva Björklund

